

De functies van niveauiduidingen (2): beoordelen

In het eerste deel van deze artikelenreeks zijn drie functies van niveauiduidingen benoemd: observeren, beoordelen en beïnvloeden (leerhulp geven). Het tweede deel gaat over de beoordelingsfunctie die noodzakelijk verbonden is aan een ordening die aangeeft welke kwaliteitsverschillen in de uitvoeringswijze van het bewegen waarneembaar zijn. In het laatste deel komt de leerhulpfunctie van niveauiduidingen aan de orde.

TEKST CHRIS HAZELEBACH

Terugblik op deel 1

De aanleiding voor deze artikelreeks komt voort uit de misverstanden die kunnen ontstaan tussen de didactische ordeningen van pistes en niveaus. In het eerste deel is gepoogd uit te leggen dat de 'pistemetafoor', die de complexiteit van de context aangeeft in een groene, blauwe, rode en zwarte piste een andere didactische functie heeft dan de niveauiduidingen, die de kwaliteit van de uitvoeringswijze (op de piste) beschouwt. Beide ordeningen (context en uitvoeringswijze) geven inzicht in wat makkelijk en wat moeilijk is, maar ze ordenen niet hetzelfde. In een makkelijke context (blauwe piste) kan een beweging op verschillende niveaus bewegen. In een reactie op het eerste deel werd gesteld dat de pistemetafoor, ook als een niveauiduiding opgevat kan worden. Dat klopt, maar voor het gesprek tussen vakgenoten is het handig als we proberen met elkaar overeenstemming te vinden over bepaalde didactisch begrippen. Het boek *Spel in zicht* heeft op een voortreffelijke wijze de pistemetafoor uitgewerkt voor spel. In deel 1 van deze artikelreeks is gepoogd om het begrip niveauiduidingen te onderscheiden van de pistemetafoor en uit te leggen hoe je met niveauiduidingen de bewegingsuitvoering kan observeren. In dit tweede deel gaat het om de beoordelingsfunctie van niveauiduidingen. De problematiek van het beoordelen in de praktijk volgens leerlingen wordt prachtig in beeld gebracht in het filmpje van de NOS: "De waarheid over gymbeoordeling". <https://www.youtube.com/watch?v=dzFKyHcEkjU&feature=youtu.be>

De functie van niveauiduidingen voor het beoordelen

Het observeren van de bewegingsuitvoering met behulp van de niveauiduidingen (1,2,3) is in het hoofd

Hurkwendsprong

van de leerkracht indirect ook een beoordeling. De kwaliteit van de uitvoering wordt in een volgorde gezet met een cijfer (1,2,3) of een naam (beginner, expert). Deze impliciete beoordeling gaat over de kwaliteit van de beweegactiviteit en *niet* over de persoon die de activiteit uitvoert. Een topvoetballer kan in een bepaalde wedstrijd in vorm zijn en een hoog spelniveau halen en in de volgende wedstrijd er niks van bakken. Het is dan ook lastig om een bepaald niveau te plakken op een bepaalde speler. De niveauiduidingen zijn afhankelijk van de context. Zo zijn er in het Nederlands elftal goede en minder goede voetballers. De niveauiduiding bij de wendsprong bij kleuters wordt anders beschreven dan bij de bovenbouw. Toch wordt van de vakleeraar verwacht dat die tegen inspectie/directie/ouders kan zeggen hoe goed een kind kan bewegen.

In het leerlingvolgsysteem *Volg mij* kan per leerlijn een niveauiduiding gegeven worden. Dat is een soort gemiddelde van de uitvoeringswijze van verschillende activiteiten binnen één leerlijn. Bijvoorbeeld voor de leerlijn balanceren betekent dit het gemiddelde uit de score voor glijden, rijden, acrobatiek en balanceren. Het gemiddelde cijfer voor bewegen gaat dan over het gemiddelde van twaalf leerlijnen. Waarbij de vraag is of elke leerlijn even zwaar moet tellen. Elke vakleerkracht weet dat dit allemaal een schijnconstruct is. Hopman (2017) geeft in zijn masterscriptie *Over cijfers geven bij gym* in een kritisch filosofische beschouwing aan waarom cijfers geven haaks staat op de bedoeling van het bewegingsonderwijs. De belangrijkste reden om toch een beoordeling te geven is de vraag van de directie en soms de ouders. Gelukkig weet een vakleerkracht die de kinderen twee keer in de week bewegingsonderwijs geeft meestal wel of de leerling bij de mindere,

gemiddelde of betere bewegers hoort. Daar is een specifiek niveauiduidingssysteem of testsysteem niet voor nodig. Bovendien zal de leerkracht in de totale beoordeling ook rekening houden met de twee andere doelgebieden in het onderwijs. De niveauiduidingen gaan over het doelgebied 'bewegen verbeteren' en niet over de doelgebieden 'bewegen regelen' en 'bewegen waarderen'. Ook voor die doelgebieden kunnen pistes en niveauiduidingen gemaakt worden. Wanneer die doelen ook meegewogen moeten worden voor de eindbeoordeling van een leerling, dan ontstaat er een gemiddelde dat bijna niks meer verduidelijkt.

Deze complexiteit van het eindoordeel betekent niet dat de niveauiduidingen van geen belang zijn voor een beoordeling. De niveauiduidingen zijn vooral van belang tijdens het onderwijsproces. Leerlingen willen tijdens een les of lessenreeks weten hoe goed ze het doen en of ze beter kunnen worden. Ze zullen in stilte zichzelf beoordelen ten opzichte van de groep en medeleerlingen beoordelen of die het goed of slecht doen. Veel leerlingen verwachten van de leerkracht dat die zich uitspreekt over de kwaliteit van de uitvoeringswijze. In een onderwijscontext kan een beoordeling van de uitvoeringswijze behulpzaam zijn om aan de kinderen te verduidelijken wat volgens de docent de gewenste uitvoeringskwaliteiten zijn. De niveauiduidingen die de leerkracht hanteert maakt inzichtelijk wat hij/zij voldoende, goed of uitstekend vindt. De keuze van voldoende, goed en uitstekend (niveau 1,2,3) is daarom van groot belang voor het gehele onderwijsproces.

Wat is voldoende, goed, uitstekend?

Over het voldoende niveau bestaat weinig verschil van mening. Een leerling doet op een voldoende niveau mee als de activiteit succesvol wordt uitgevoerd. Bijvoorbeeld bij een mikactiviteit dat de bal in het doel gaat. Van de tien mikpogingen hoeven niet alle ballen in het doel, maar bijvoorbeeld zes van de tien om de

uitvoeringswijze met een voldoende te beoordelen. Bij een voldoende bewegingsuitvoering (niveau 1) moet de activiteit vaker lukken dan mislukken. Het is de taak van de leerkracht om zo'n context (piste) te arrangeren dat elk kind het (ge)luk kan ervaren.

Het 'goede' niveau (2 of pro of gevorderd) kan in bovenstaand voorbeeld uitgelegd worden dat er 8 of 9 van de mikpogingen raak zijn. Maar dat zegt weinig over hoe de beweging dit voor elkaar krijgt, wat maakt de bewegingsuitvoering kwalitatief beter? In het algemeen wordt de goede uitvoeringswijze gekoppeld aan een 'ideaaltypische vorm'. Bijvoorbeeld een bepaalde voetenpositie waardoor mechanisch gezien de kans op lukken groter wordt. Een beweging die elke keer op dezelfde efficiënte wijze de beweging uitvoert heeft een hoger uitvoeringsniveau. Dat wat in de beweeg-/sportcultuur als goed wordt beoordeeld is vaak afgestemd op wat in een sportwedstrijd het beste resultaat oplevert (de winst). Dit is meestal ook het dominante beoordelingskader voor de leerlingen die op een bepaalde sport zitten. Deze goede sporters hebben in een onderwijssetting ook impliciete invloed op hoe de kinderen elkaar beoordelen.

Veel niveauiduidingen richten zich op dit ideale sportbeeld, omdat ze het als doel zien leerlingen voor te bereiden op de wedstrijd-sport-cultuur. Het hoogste niveau is dan meestal 'het eindplaatje, het ideaalbeeld'. Gelukkig realiseert de sport zich steeds meer dat de beste topsporters juist een unieke afwijking hebben ten opzichte van het ideaalbeeld. De master heeft iets bijzonders dat niet aangeleerd is, maar op een bijzondere wijze ontstaat. Het bewegingsonderwijs hoeft zich niet totaal te richten op de wedstrijd-/sportcultuur. De beweegcultuur is breder dan de sportcultuur en daarom is het wijs om een kijkje te nemen hoe binnen de nieuwe trendsporten zoals skateboarden, snowboarden en freerunning de deelnemers elkaar beoordelen. In die cultuur is de 'master' degene die de nieuwe trucs bedenkt en het niet erg vindt om 'op zijn bek' te gaan. Het durven mislukken om iets creatiefs te verzinnen is in die cultuur het kenmerk van de master. Deze zienswijze heeft geleid tot de volgende niveaunkenmerken: Niveau 1: beweegt tussen mislukken en lukken Niveau 2: beweegt tussen lukken en beter lukken Niveau 3: beweegt tussen beter lukken en stralend falen (de zelfgekozen mislukking). Dit betekent dat het lastig is om het hoogste niveau (3, master) te duiden in heldere beschrijvingen, omdat vooraf niet te bepalen is wat de beste bewegers zelf gaan ontdekken. Op het hoogste niveau moet er ruimte zijn voor creativiteit, voor het onbekende avontuur. Dit is zeker van belang als het om beoordeling van spelactiviteiten gaat, waarbij er altijd sprake is van een 'speelse-/toevalsfactor'. Het maken van een schijnactie in een spel is meer dan een goed uitgevoerd vormpje (links kijken en naar rechts gooien) omdat de kwaliteit van de actie afhangt van de tegenspeler en

de medespeler (die niet in de schijnactie moet trappen). Het hoogste spelniveau van bijvoorbeeld Messi, is allereerst gebaseerd op zijn goede tweede niveau, maar daarna voegt hij iets extra's toe wat lastig in rubrics te vangen is.

Deze ordening van niveauiduidingen heeft een open einde, waardoor de leerlingen invloed hebben op wat er binnen de groep als beste kan worden beoordeeld. Dit hoogste niveau is lastig te hanteren in een onderwijssysteem dat alle stappen en leerprocessen wil vastleggen. Het is de keuze van de leerkracht om hier wel of niet in mee te gaan en dit uit te leggen aan inspectie, directie en ouders. De goede bewegers zullen het waarschijnlijk makkelijker begrijpen.

Het hoogste niveau verschilt tussen sport en onderwijs

De beoordelingsfunctie van niveauiduidingen maakt voor de leerlingen inzichtelijk dat er een verschil is tussen de sportcultuur en de onderwijscultuur. De sportcultuur heeft als traditionele basis de wedstrijd, waar sporters elkaars vaardigheden kunnen vergelijken om te bepalen wie de beste is. Het basisonderwijs heeft als basis de pedagogische verantwoordelijkheid om kinderen te leren zo met elkaar om te gaan dat elk kind evenveel kansen krijgt om zijn eigen uniciteit te ontwikkelen in een bepaald bestaansveld (bewegen/kunst/rekenen/taal). In de hierboven genoemde niveauiduiding zorgt het eerste niveau ervoor dat elk kind mee kan doen en het hoogste niveau dat elk kind zijn eigen specifieke uitvoeringswijze kan verbeteren. Dit laatste niveau is een uitbreiding van het hoogste niveau van de meeste sportmethodieken die meestal beperkt blijven tot het niveau waarbij de leerling de ideale uitvoeringswijze nastreeft (zie niveau 2). Vanuit pedagogische overwegingen is het wenselijk dat alle

kinderen in de gelegenheid worden gebracht om het hoogste niveau te bereiken in het uitvoeren van het bewegen. Voor talentvolle bewegers is dit binnen de beschikbare onderwijstijd haalbaar. Het basisdocument stelt dat dit waarschijnlijk maar voor 20% van de leerlingen haalbaar is. Dit percentage zou hoger kunnen worden als de leerkracht de leerlingen langer in een eenvoudige context (blauwe piste) laat bewegen. Een mooi voorbeeld hiervan is te zien op de glijbanen in het zwembad, waar veel meer kinderen (zelfs pubers) op allerlei creatieve wijze naar beneden glijden. Freerunning is een voorbeeld hoe bijvoorbeeld diepspringen en steunspringen op een creatieve wijze zijn uitgebouwd. Mogelijk is deze creatieve speelruimte de reden waarom leerlingen graag bekende eenvoudige activiteiten willen doen zoals trefbal, blokjesvoetbal, schommelen. Het bijzondere van het bestaansveld bewegen (beweeg-/sportcultuur) is dat het levenslang kan blijven uitdagen om jezelf te verbeteren.

▲ *Bewegen tussen lukken en beter lukken*

Dit is het hogere doel van het onderwijs om kinderen iets mee te geven wat ook na het onderwijs betekenisvol is. Dit humane doel kleeft niet aan de sport, daar kleeft het prestatiedoel aan met soms helaas negatieve consequenties voor de jeugdsport. Gelukkig kijkt de sport steeds meer naar het onderwijs om te zien hoe op een andere wijze kinderen beter kunnen worden. De vraag is of de sport in staat is om de niveauiduidingen uit het onderwijs over te nemen, daarvoor is het nodig dat in de sport niet alleen het bewegen verbeteren voorop staat maar ook de andere, humane, doelgebieden: het samen regelen en jezelf leren waarderen. Deze laatste stelling zal de nodige discussie oproepen. Bijvoorbeeld in het NOS-filmpje wil een VO-school geen cijferbeoordeling geven, maar selecteert vooraf de beste leerlingen, die apart gym krijgen. Deze school kopieert het selectiesysteem van de sportcultuur, terwijl juist de sport erachter komt dat vroegtijdige selectie vaak ongunstig is voor de bewegingsontwikkeling.

Het laatste deel gaat over het geven van leerhulp (beïnvloeden) op grond van de niveauiduidingen. Welke leerhulp is geschikt voor een gewone (1), goede (2) of grandioze beweging (3)?

Verzoek tot reageren voor deel 3.

Op de site is het hele oorspronkelijke artikel al te lezen. Op grond van opmerkingen van lezers kan het derde deel nog aangepast worden. Reacties kunnen gestuurd worden naar

Contact

ca.hazelebach@planet.nl

Kernwoorden

niveauiduidingen, creatieve speelruimte

Foto's

Anita Riemersma

